Київський регіональний центр
Національної академії правових наук України

НОВЕ УКРАЇНСЬКЕ ПРАВО

Випуск 2

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ГРИНЯК Андрій Богданович, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заступник директора Київського регіонального центру Національної академії правових наук України з наукової роботи (головний редактор);

АТАМАНЧУК Наталія Іванівна, доктор юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу дослідження проблем взаємодії держави і громадянського суспільства Київського регіонального центру Національної академії правових наук України;

ДЗЕРА Олександр Васильович, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України, головний науковий співробітник відділу дослідження проблем взаємодії держави і громадянського суспільства Київського регіонального центру Національної академії правових наук України;

ДУРНОВ Євген Сергійович, доктор юридичних наук, професор, заступник начальника управління координації пенсійних питань та соціальної роботи Департаменту персоналу МВС України, полковник поліції;

КАРАГУСОВ Фархад Сергійович, доктор юридичних наук, професор Інституту приватного права Каспійського університету (Алмати, Республіка Казахстан);

КОЛЄСНІК Тетяна Володимирівна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного, трудового права та права соціального забезпечення Донецького юридичного інституту МВС України;

КОСТЮЧЕНКО Олена Євгенівна, доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник Київського регіонального центру Національної академії правових наук України;

КОТ Олексій Олександрович, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України, директор Київського регіонального центру Національної академії правових наук України;

КОХАНОВСЬКА Олена Велеонінівна, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, академік-секретар відділення цивільно-правових наук Національної академії правових наук України;

КУЗНЄЦОВА Наталія Семенівна, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, віцепрезидент Національної академії правових наук України;

МІЛОВСЬКА Надія Василівна, доктор юридичних наук, доцент, в.о. завідувача відділу дослідження проблем взаємодії держави і громадянського суспільства Київського регіонального центру Національної академії правових наук України;

МОНАЄНКО Антон Олексійович, доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник відділу дослідження проблем взаємодії держави і громадянського суспільства Київського регіонального центру Національної академії правових наук України;

МОСКАЛЕНКО Олена Вячеславівна, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права імені проф. О. І. Процевського Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди;

НАЗАРОВ Іван Володимирович, доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник відділу забезпечення інтеграції академічної та університетської правової науки та розвитку юридичної освіти Київського регіонального центру Національної академії правових наук України;

НОСІК Володимир Васильович, доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник відділу забезпечення інтеграції академічної та університетської правової науки та розвитку юридичної освіти Київського регіонального центру Національної академії правових наук України;

ОНІЩЕНКО Наталія Миколаївна, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, заступник директора Інституту держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України;

ПЕТРИШИН Олександр Віталійович, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, президент Національної академії правових наук України;

ПОГРІБНИЙ Сергій Олексійович, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, суддя Верховного Суду, головний науковий співробітник відділу дослідження проблем взаємодії держави і громадянського суспільства Київського регіонального центру Національної академії правових наук України;

САЙМОНС Вільям Бредфорд, доктор юридичних наук, почесний професор Лейденського університету (Лейден, Нідерланди);

ФЕДОРЧЕНКО Наталія Володимирівна, доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник відділу дослідження проблем взаємодії держави і громадянського суспільства Київського регіонального центру Національної академії правових наук України;

ЧЕХОВСЬКА Ірина Василівна, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права Університету державної фіскальної служби України;

ШАКУН Василь Іванович, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, головний науковий співробітник відділу дослідження проблем взаємодії держави і громадянського суспільства Київського регіонального центру Національної академії правових наук України;

ШУМИЛО Микола Єгорович, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, головний науковий співробітник відділу забезпечення інтеграції академічної та університетської правової науки та розвитку юридичної освіти Київського регіонального центру Національної академії правових наук України.

Журнал ухвалено до друку Вченою радою
Київського регіонального центру Національної академії правових наук України
20 травня 2022 р.,протокол № 3

Науковий журнал «Нове українське право» зареєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 24628-14568Р від 23.10.2020 року)

Наказом МОН України від 19.04.2021 № 420 (додаток 3) журнал включено до Категорії «Б»
Переліку наукових фахових видань України зі спеціальності 081 – Право.

Офіційний сайт видання: www.newukrainianlaw.in.ua

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN 2710-4818 (Print)
ISSN 2710-4826 (Online)

© Київський регіональний центр
Національної академії правових наук України, 2022

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРИВАТНОГО ПРАВА

Біленко М. С.
НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ _____ 9

Віцінгловська І. П., Никифорак В. М.
КАТЕГОРІЯ РОЗУМНОСТІ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ _____ 15

Гриняк А. Б.
ПРИМУСОВЕ ВІДЧУЖЕННЯ МАЙНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ _____ 21

Гуйван П. Д.
ЧАСОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ВІДНОСИН ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ _____ 29

Гуцуляк В. К.
ДОГОВІР ПРО СПІЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ ПІСЛЯВОЄННОЇ
ВІДБУДОВИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ _____ 36

Карнаух Б. П.
СПІВУЧАСТЬ У ДЕЛІКТІ, АБО ЩО СЛІД РОЗУМІТИ
ПІД ЗАВДАННЯМ ШКОДИ «СПІЛЬНИМИ ДІЯМИ АБО БЕЗДІЯЛЬНІСТЮ» _____ 44

Кочина О. С., Болдирева В. М.
ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ЦИВІЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ _____ 53

Кухарєв О. Є.
ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СПАДКУВАННЯ
ОБОВ'ЯЗКУ ВІДШКОДУВАТИ ШКОДУ ТА СПЛАТИТИ НЕУСТОЙКУ _____ 59

Міловська Н. В.
НОРМОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ _____ 66

Островська Б. В.
ДІТИ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМИ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА
ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ _____ 73

Самілик Л. О., Огнев'юк Т. В.
СТАНДАРТИ ДОКАЗУВАННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ _____ 80

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

Грицай С. О.
ПОДАТКОВИЙ АГЕНТ ОПЕРАЦІЙ З «ВІРТУАЛЬНИМИ АКТИВАМИ»:
ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗМІН ДО ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ _____ 87

Монаєнко А. О., Атаманчук Н. І.
ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ОСНОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ПРАВИЛ КОНТРОЛЬОВАНИХ
ІНОЗЕМНИХ КОМПАНІЙ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ _____ 93

Панкратова В. О.
ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ЛОКАЛЬНОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ:
ПРАВОВІ АСПЕКТИ _____ 101

Славицька А. К.
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ
АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ: ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ 107

Томкіна О. О.
ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИЙ
КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРИНЦИП ЗАКОНОДАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 112

Федорченко Н. В., Федорченко В. К.
ТУРИЗМ ДОБИ ЕПІДЕМІОЛОГІЧНИХ НЕБЕЗПЕК І ВОЄННОГО ЧАСУ
ТА ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ ГЛОБАЛЬНОГО ПРОСТОРУ 120

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Борисова О. О.
ТАКСОНОМІЯ БЛУМА ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ
У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ 127

Костюченко О. Є.
РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ШЛЯХОМ РЕАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНО-ВИХОВНОЇ ФУНКЦІЇ ПРАВА 135

Тернавська В. М.
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ
(КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ) 142

Шумило М. Є.
ВИКЛАДАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ: ЧИ НЕ ЧАС ПРОЩАТИСЯ
ІЗ МЕТОДОЛОГІЧНОЮ СПАДЩИНОЮ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ
ТОТАЛІТАРНОЇ ДОБИ? 149

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

Берднік І. В., Головко М. Б.
ОСНОВНІ ОРІЄНТИРИ ВІДМЕЖУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ВІД СУМІЖНИХ СКЛАДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ 156

Боровик А. В.
КЛАСИФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ АВТОРИТЕТУ
ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ,
ОБ'ЄДНАНЬ ГРОМАДЯН ТА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ЖУРНАЛІСТІВ .. 163

Леган І. М.
УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ
МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ
ТА ПРОТИДІЇ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ 177

Нікітіна-Дудікова Г. Ю., Чорноус Ю. М.
МІЖНАРОДНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ПРАВОСУДДЯ,
ДРУЖНЬОГО ДО ДИТИНИ, ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ
НЕДОТОРКАНОСТІ ДІТЕЙ 182

Соцький А. М.
ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСТАВИ
ЯК ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ
В УМОВАХ ВОЄННОГО, НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ 191

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Пильгун Н. В., Ципан А. С.
ВИНИКНЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ ІНДУСЬКОГО ПРАВА ---- 197

ТРИБУНА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

Абрамчук Д. В.
ПРАВОВА ПРИРОДА ПРИМІРНОГО ДОГОВОРУ ---- 204

Артеменко Р. М.
МАЙНОВА ВІДОКРЕМЛЕНІСТЬ ЯК КОНСТИТУТИВНА ОЗНАКА ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ТОВАРИСТВ ---- 211

Баранкевич А. В.
СУДОВИЙ ЗАХИСТ СПАДКОВИХ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ ---- 217

Ганжа О. Г.
ВИКОРИСТАННЯ ЛАТИНСЬКИХ ВИСЛОВІВ У СУДОВИХ РІШЕННЯХ ЯК НОВІТНЯ ФОРМА РЕЦЕПЦІЇ РИМСЬКОГО ПРАВА ---- 224

Каменчук Т. В.
ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄДНОСТІ РОЗУМІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ---- 237

Кучерявенко В. С.
ЗМІСТ ПРАВА ПРЕДСТАВНИКІВ ОРГАНУ ПРАВОСУДДЯ НА ПОВАГУ ДО ГІДНОСТІ ТА ЧЕСТІ, ПРАВА НА НЕДОТОРКАННІСТЬ ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ ---- 244

Расько Ю. О.
ВИДИ ОБМЕЖЕНЬ СВОБОДИ ДОГОВОРУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ ---- 251

Рябов Д. С.
УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ВСТАНОВЛЕННЯ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ ---- 256

Ткачук А. В.
ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ САМОЗАХИСТУ ЯК СПОСОБУ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ---- 264

Ярова А. Є.
ПРИВАТНИЙ ІНТЕРЕС ЯК ЗАСІБ РОЗМЕЖУВАННЯ СКЛАДНИКІВ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ---- 270

CONTENTS

TOPICAL ISSUES OF PRIVATE LAW

Bilenko Marianna
LEGISLATIVE INNOVATIONS IN THE BANKING SECTOR IN MARTIAL LAW ____ 9

Vitsinhlovska Ivanna
THE CATEGORY OF REASONABLENESS IN CIVIL LAW ____ 15

Hryniak Andrii
COMPULSORY ALIENATION OF PROPERTY UNDER MARTIAL LAW IN UKRAINE ____ 21

Guyvan Petro
TEMPORARY CHARACTERISTICS OF ENFORCEMENT RELATIONS ____ 29

Hutsulyak Volodymyr
AGREEMENT ON JOINT ACTIVITY AS AN EFFECTIVE TOOL
OF POST-WAR RECONSTRUCTION OF DAMAGED OR DESTROYED
FACILITIES INFRASTRUCTURE OF UKRAINE ____ 36

Karnaukh Bohdan
COMPLICITY IN TORT, OR WHAT IS MEANT BY CAUSING HARM
"BY JOINT ACTIONS OR OMISSIONS" ____ 44

Oleksandra Kochyna, Viktoria Boldyreva
THE INFLUENCE OF MARTIAL LAW ON CIVIL LEGAL RELATIONS ____ 53

Kukhariev Oleksandr
GENERAL THEORETICAL PROBLEMS AND PRACTICAL ASPECTS OF THE INHERITANCE
OF THE OBLIGATION TO COMPENSATE DAMAGE AND TO PAY A PENALTY ____ 59

Milovska Nadiia
RULES-MAKING ACTIVITY IN THE FIELD OF GUARANTEING DEPOSITS
OF INDIVIDUALS IN MILITARY CONDITIONS ____ 66

Ostrovska Bohdana
CHILDREN OF WAR: PROBLEMS OF SURROGATE MOTHERHOOD DURING MILITARY
AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION AGAINST UKRAINE ____ 73

Samilyk Liudmyla, Ohneviuk Tetiana
STANDARDS OF PROOF IN CIVIL PROCEEDINGS ____ 80

TOPICAL ISSUES OF PUBLIC LAW

Hrytsai Serhii
TAX AGENT OF TRANSACTIONS WITH "VIRTUAL ACTIVES":
LEGAL ANALYSIS OF CHANGES IN THE TAX CODE OF UKRAINE ____ 87

Monaienko Anton, Atamanchuk Natalia
LEGAL REGULATION OF BASIC ELEMENTS OF RULES OF THE CONTROLLED FOREIGN
COMPANIES: WORLD EXPERIENCE AND POSSIBILITIES FOR UKRAINE ____ 93

Pankratova Viktoriia
THE USE OF LOCAL DEMOCRACY TOOLS IN UKRAINE: LEGAL ASPECTS ____ 101

Slavytska Antonina
ADMINISTRATIVE AND LEGAL SUPPORT FOR THE IMPLEMENTATION
OF ANTI-CORRUPTION POLICY IN UKRAINE: THE CONCEPT AND FEATURES ____ 107

Tomkina Olena
SUPREMACY OF LAW AS A FUNDAMENTAL CONSTITUTIONAL PRINCIPLE OF LEGISLATIVE ACTIVITY 112

Fedorchenko Nataliia, Fedorchenko Volodymyr
TOURISM IN THE AGE OF EPIDEMIOLOGICAL DANGERS AND WAR AND RELEASE OF GLOBAL SPACE 120

TOPICAL ISSUES OF THE DEVELOPMENT OF LEGAL EDUCATION

Borysova Olesia
BLOOM'S TAXONOMY AS A TOOL FOR THE DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING IN HIGHER LEGAL EDUCATION 127

Kostyuchenko Olena
DEVELOPMENT OF THE INSTITUTE OF THE ACADEMIC INTEGRITY THROUGH THE IMPLEMENTATION OF THE CULTURAL AND EDUCATIONAL LAW FUNCTION 135

Ternavska Viktoriia
CONTEMPORARY TENDENCIES OF THE REFORMING THE HIGHER LEGAL EDUCATION IN UKRAINE (CONSTITUTIONAL AND LEGAL ASPECT) 142

Shumylo Mykola
TEACHING THE CRIMINAL PROCESS: ISN'T IT TIME TO REFUSE FROM THE METHODOLOGICAL LEGACY OF THE CRIMINAL PROCESS OF THE TOTALITARIAN ERA? 149

TOPICAL ISSUES OF CRIMINAL LAW AND PROCESS

Berdnik Inna, Holovko Mykhailo
THE MAIN GUIDELINES FOR DISTINGUISHING COLLABORATION ACTIVITIES FROM RELATED CRIMINAL OFFENSES 156

Borovyk Andrii
CLASSIFICATION OF CRIMINAL OFFENSES AGAINST THE AUTHORITY OF GOVERNMENT BODIES, LOCAL GOVERNMENTS, ASSOCIATIONS OF CITIZENS AND CRIMINAL OFFENSES AGAINST JOURNALISTS 163

Legan Iryna
IMPROVING THE LEGAL MECHANISM OF INTERNATIONAL COOPERATION ON PREVENTING AND COMBATING TRANSNATIONAL CRIME 177

Nikitina-Dudikova Hanna, Chornous Yuliia
INTERNATIONAL AND EUROPEAN STANDARDS OF CHILD-FRIENDLY JUSTICE IN THE INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENSES AGAINST SEXUAL FREEDOM AND SEXUAL INTEGRITY OF CHILDREN 182

Sotckyi Artur
FEATURES OF THE USE OF BAIL AS A PRECAUTIONARY MEASURE OF CRIMINAL PROCEEDINGS IN A STATE OF WAR, STATE OF EMERGENCY 191

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF LAW ENFORCEMENT

Pilgun Natalya, Tsypan Anzhela
THE EMERGENCE AND FORMATION OF HINDU LAW 197

TRIBUNE OF A YOUNG SCIENTIST

Abramchuk Dmytro
LEGAL NATURE OF THE EXAMPLE AGREEMENT ---- 204

Artemenko Roman
PROPERTY SEPARATION AS A CONSTITUTIVE FEATURE OF BUSINESS ASSOCIATIONS ---- 211

Barankevych Anna
JUDICIAL REMEDY OF INHERITANCE RIGHTS OF MINORS ---- 217

Hanzha Oleksii
THE USE OF LATIN PHRASES IN COURT DECISIONS AS THE NEWEST TYPE OF ROMAN LAW RECEPTION ---- 224

Kamenchuk Tetiana
GLOBALIZATION AS A MECHANISM FOR ENSURING A COMMON UNDERSTANDING OF HUMAN RIGHTS ---- 237

Kucheriavenko Viktoriia
THE CONTENT OF THE RIGHT OF JUDGES TO RESPECT FOR DIGNITY AND HONOR, THE RIGHT TO INVIOLABILITY OF BUSINESS REPUTATION ---- 244

Rasko Yuliia
TYPES OF RESTRICTIONS ON THE FREEDOM OF CONTRACT UNDER THE LAWS OF UKRAINE AND EUROPEAN COUNTRIES ---- 251

Riabov Dmytro
IMPROVING THE PROCEDURE FOR ESTABLISHING JUDICIAL CONTROL IN ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS ---- 256

Tkachuk Anastasia
APPROACHES TO UNDERSTANDING SELF-DEFENSE AS A WAY TO PROTECT CIVIL RIGHTS ---- 264

Yarova Anastasiia
PRIVATE INTEREST AS A MEANS OF DISTINGUISHING THE COMPONENTS OF CONFLICT OF INTERESTS IN HEALTHCARE ---- 270

УДК 347.921
DOI https://doi.org/10.51989/NUL.2022.2.11

СТАНДАРТИ ДОКАЗУВАННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Самілик Людмила Олексіївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри приватного права
Державного податкового університету

Огнев'юк Тетяна Василівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри приватного права
Державного податкового університету

Чіткого окреслення поняття «стандарти доказування», зокрема в цивільному судочинстві, наразі немає. А тому виникають певні ускладнення їх розуміння у теоретичному аспекті і, відповідно, проблеми застосування у практичному, що, як наслідок, призводить до дисгармонізації міжнародної практики стандартів доказування з вітчизняною доказовою діяльністю.

У статті актуалізується процес застосування стандартизації у доказовій діяльності у цивільному судочинстві. Вказано на проблематику регламентації понятійного апарату, уніфікації підходу до термінології «стандарти доказування», а також відсутності чітких правових критеріїв та форм їх застосування.

Проаналізовано практичні аспекти застосування стандартів доказування як судами першої інстанції, так і судами вищих рівнів, внаслідок чого прослідковується тенденція, що судами значно ширше порівняно з попередніми роками використовуються стандарти доказування й надаються обґрунтування необхідності їх застосування. Разом із тим відзначено, що мають місце абсолютно різні підходи суддів до здійснення окремих дій у процесі доказування, що свідчить про відсутність єдиного розуміння правозастосування стандартів доказування.

Зазначено, що для цивільного судочинства умовно визначеним є стандарт достатності доказів, разом із тим застосовується на практиці також стандарт «баланс ймовірностей». Виділено їх основні ознаки.

Досліджено питання застосування стандартів доказування в практиці Європейського суду з прав людини, в результаті чого вказано на необхідність існування належного стандарту доказування в чинному національному законодавстві для забезпечення права людини на справедливий та неупереджений судовий розгляд.

Ключові слова: *стандарти доказування, цивільне судочинство, процес доказування, баланс ймовірностей, змагальність, достатність доказів, оцінка доказів.*

Samilyk Liudmyla, Ohneviuk Tetiana. Standards of proof in civil proceedings

There is currently no clear definition of "standards of proof", in particular in civil proceedings. As a result, there are some dificulties in understanding them in the theoretical aspect, and accordingly the problem of practical application, which in turn leads to the disharmony of international practice of standards of evidence with domestic evidence.

The article actualizes the process of application of standardization in evidentiary activity in civil proceedings. The problems of regulation of the conceptual apparatus, unification of the approach to the terminology of 'standards of proof", as well as the lack of clear legal criteria and forms of their application are pointed out.

The practical aspects of the application of standards of evidence by both courts of first instance and higher courts were analyzed, as a result of which there is a tendency that courts use evidence standards relatively more widely and provide justification for their application. However, it is noted that there are completely different approaches of judges to the implementation of certain actions in the evidentiary process, which indicates the lack of a common understanding of the application of standards of evidence.

It is noted that the standard of evidence suficiency is conditionally defined for civil proceedings, however, the standard "balance of probabilities" is also applied in practice. Their main features are highlighted.

The issue of application of standards of evidence in the practice of the European Court of Human Rights has been studied, as a result of which the need for an appropriate standard of evidence in the current national legislation to ensure the human right to a fair and impartial trial is pointed out.

Key words: *standards of proof, civil proceedings, process of proof, balance of probabilities, adversarial, suficiency of evidence, evaluation of evidence.*

Застосування стандартизації доказування вважалося досить спірним питанням донедавна з огляду на те, що першочергово відповідно до законодавчих приписів оцінка доказів повинна відбуватися за внутрішнім переконанням судді. Проте позиція Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) засвідчує обов'язковість застосування такої правової категорії національними судами, пов'язуючи використання належного стандарту доказування із забезпеченням права на справедливий суд. Разом із тим стандарти доказування є вагомим складником змагальності процесу. Проте практика застосування стандартів доказування без чіткого визначення критеріїв та їх унормування призводить до неоднозначності, суб'єктивної оцінки потреби застосування того чи іншого стандарту і, відповідно, неналежності стандарту доказування у конкретній справі. Наразі у науці цивільного процесуального права України відсутнє єдине поняття стандартів доказування, їх змісту, мети та сфери застосування. Аналіз практики застосування стандартів доказування судами свідчить про низку недоліків, пов'язаних з неправильним тлумаченням їх змісту, визначенням доцільності застосування, незастосуванням міжнародних стандартів доказування, вироблених ЄСПЛ, тощо.

Вагомий внесок у розробку поняття, сутності та системи стандартів доказування, сфери і механізму їх застосування в цивільному судочинстві здійснили І.В. Андронов, І.О. Бут, Т.В. Руда, Ю.Ю. Рябченко, М.М. Ясинок. Проте слід відзначити недостатність наукових розробок з такого напряму, зокрема, у сфері цивільного процесуального права. Тому значимими у дослідженні також є роботи авторів у сфері кримінального процесуального права, що стосуються загальних засад стандартизації доказування, зокрема, В.Д. Басая, С.О. Ковальчука, Г.Р. Крет, А.С. Степаненка, Х.Р. Слюсарчук та інших.

Метою статті є визначення доцільності застосування стандартів доказування у цивільному судочинстві, перспектив їх імплементації в цивільно-процесуальне законодавство та підходів до використання в правозастосовній діяльності.

Власне термін «стандарт доказування» (standard of proof) для позначення рівня ймовірності, до якого обставина повинна бути підтверджена доказами, щоб вважатись дійсною, бере витоки з доктрини правових систем загального права, звідки він був запозичений у теорію та практику доказування у міжнародному комерційному арбітражі [1], інших міжнародних юрисдикційних органів, зокрема ЄСПЛ, звідки поступово впроваджується у країнах континентальної правової традиції, зокрема й в Україні [2].

Відсутність детальної регламентації понятійного апарату, уніфікованого підходу до термінологічної бази зумовлює необхідність відмежування такого поняття від інших схожих за змістом понять. Під стандартом доказування потрібно розуміти ступінь переконливості доказів, за якого суддя оцінює докази як вірогідні, тобто коли суд на підставі таких доказів визнає тягар доказування виконаним, а фактичну обставину встановленою. При цьому є допустимим певний рівень сумні-

вів, проте обов'язок доказування вважається виконаним.

Якщо проаналізувати судову практику, то можна виявити тенденцію, що починаючи з 2019 року здебільшого суди першої інстанції почали активніше застосовувати посилання на стандарти, зокрема, у цивільному судочинстві, мотивуючи судове рішення. Проте наразі цивільне процесуальне законодавство не містить чітких правових критеріїв застосування стандартів доказування та їх правових форм.

Вирішуючи цивільні справи, суди обґрунтовують рішення не лише посиланнями на актуальну судову практику Верховного Суду, але й на наукові публікації, що розкривають доктринальні підходи до застосування стандартів доказування у цивільному судочинстві. Яскравим прикладом застосування правової доктрини в мотивувальній частині судового рішення є рішення Бахмацького районного суду Чернігівської області від 30 вересня 2021 року у справі № 728/835/21. Спір у цій цивільній справі виник щодо належності відповідачу вуликів і майна для їх обслуговування відповідно до Закону України «Про бджільництво» від 22 лютого 2000 року. Сторонами спору суду було надано велику кількість доказів на підтвердження належності кожній з них спірного майна: ветеринарні паспорти, показання свідків, записи телефонних розмов, фото, накладні, квитанції тощо. Суд зазначив, що в цивільному процесі чітко не виділяються «стандарти доказування», які слугують для позначення рівня ймовірності, до якого обставина повинна бути підтверджена доказами, щоб вважатись дійсною, пославшись на монографію К.М. Пількова «Теорія і практика доказування у міжнародному комерційному арбітражі». В результаті дослідження доказів суд зазначив, що «співвідносячи докази, надані позивачем та відповідачем, докази, надані останнім, є більш переконливими, тобто позивачем не виконаний свій обов'язок з доведення позовних вимог і існування обставин, які б були підставою для задоволення позову». Тому судом було застосовано стандарт доказування «баланс ймовірностей», а також визначено його суть, яка полягає в тому, що сторона повинна довести, що її факти схиляють чашу терезів на її користь, навіть якщо ймовірність правоти становить всього 50,1% і такий підхід відповідає статтям 12, 81 Цивільного процесуального кодексу України (ЦПК України), він не пов'язаний з припущеннями, а ґрунтується на оцінці доказів, наданих сторонами [3].

Зазначимо, що застосування конкретних стандартів доказування впродовж останніх двох років прослідковується у судовій практиці Верховного Суду. В кожному з таких рішень суд не лише називає стандарт, яким ним було застосовано, але й надає вичерпне обґрунтування необхідності його застосування.

Ще одним прикладом застосування Верховним Судом стандарту доказування «баланс ймовірностей» є постанова від 15 червня 2021 року у справі № 906/1222/19 [4]. Верховний Суд у ході касаційного перегляду судового рішення наголосив на необхідності застосування категорій стандартів доказування та зазначив, що принцип змагальності забезпечує повноту дослідження обставин справи. Зазначений принцип передбачає покладання тягаря доказування на сторони. Одночасно цей принцип не передбачає обов'язку суду вважати доведеною та встановленою обставину, про яку сторона стверджує. Така обставина підлягає доказуванню таким чином, аби задовольнити, як правило, стандарт переваги більш вагомих доказів, тобто коли висновок про існування стверджуваної обставини з урахуванням поданих доказів видається більш вірогідним, ніж протилежний. Подібний висновок Верховний Суд зробив у постановах від 02 жовтня 2018 у справі № 910/18036/17, від 23 жовтня 2019 у справі № 917/1307/18, від 18 листопада 2019 у справі № 902/761/18 та у постанові від 04 грудня 2019 у справі № 917/2101/17.

Процес доказування повинен реалізовуватися з дотриманням певних обов'язкових умов. Відповідно до ч. 3 ст. 12 ЦПК України «кожна сторона повинна довести обставини, які мають значення для справи і на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень» [5], що є проявом змагальності сторін. Тому суд повинен забезпечити сторонам справи реалізацію такого правового припису, зберігаючи

при цьому свою пасивну позицію, оскільки збирання доказів у цивільних справах не є обов'язком суду (ч. 2 ст. 13 ЦПК). Суд має право збирати докази, що стосуються предмета спору, з власної ініціативи лише у виняткових випадках, коли це необхідно для захисту малолітніх чи неповнолітніх осіб або осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена, а також в інших випадках, які повинні бути передбачені ЦПК (приміром, коли суддя має сумніви у добросовісному здійсненні учасниками справи їхніх процесуальних прав або виконанні обов'язків щодо доказів) [5]. Наступною обов'язковою умовою є «фільтрація» доказів, тобто їх перевірка на відповідність певним якісним ознакам, таким як належність, допустимість, достовірність. І не менш важливою умовою є визначення кількісного показника, що характеризується достатністю доказів у справі для доведення ймовірності існування того чи іншого факту і загалом позиції сторін.

У теорії доказування науковцями обґрунтовуються деякі види стандартів, що є характерними для різних видів судочинства. Приміром, стандарт «поза розумним сумнівом» є більш характерним для кримінального судочинства; підвищений стандарт доказування може застосовуватись по окремих категоріях справ (доведення розміру заподіяних збитків тощо); понижений стандарт доказування може бути допустимий на практиці, якщо існує певний дисбаланс доказової спроможності сторін (різні можливості доступу сторін до доказів) тощо.

До слова, стандартизація в кримінальному судочинстві застосовується значно ширше, оскільки має правове закріплення. Х.Р. Слюсарчук вважає, що до системи стандартів доказування, які використовуються у кримінальному провадженні України, належать: стандарт доказування «обґрунтована підозра»; стандарт доказування «достатня підстава» («ймовірна причина»); стандарт доказування «переконання за більшої вірогідності»; стандарт доказування «вагоме переконання»; стандарт доказування «поза розумним сумнівом» [6, с. 19].

Для цивільного судочинства можна вважати, що умовно визначеним є стандарт достатності доказів, разом з тим застосовується на практиці також стандарт «баланс ймовірностей».

Відповідно до ст. 80 ЦПК України достатніми є докази, які у своїй сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин справи, які входять до предмета доказування. Питання про достатність доказів для встановлення обставин, що мають значення для справи, суд вирішує відповідно до свого внутрішнього переконання [5].

Країни common law застосовують термін «стандарт доказування», який принципово допускає існування невизначеності у разі встановлення фактів. Саме це поняття підкреслює: аби визнати факти доведеними, не потрібно мати стовідсоткову переконаність у певному факті [7].

Досліджуючи питання застосування судами стандарту доказування в цивільних справах, вбачаємо за необхідне розглянути деякі рішення Європейського Суду з прав людини. У справі «Хамідов проти Росії» (Khamidov v. Russia) ЄСПЛ встановив порушення Росією ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яке полягало в тому, що національні суди встановили для заявника надзвичайний та заздалегідь недосяжний стандарт доказування (extreme and unattainable standard of proof) [8]. Схожа позиція міститься також у справі «Дюльдін і Кіслов проти Росії» (Dyuldin and Kislov v. Russia), де Європейський суд із занепокоєнням відзначив, що національні суди взяли на озброєння незвично високий стандарт доказування, встановивши, що опис політики губернатора як «руйнівної» буде відповідати дійсності тільки в тому разі, якщо він заснований на науково обґрунтованій оцінці соціального та економічного розвитку області. Суд підкреслив, що ступінь точності, якої слід дотримуватись журналісту для вираження своєї думки з того чи іншого питання, що викликає стурбованість у суспільстві, навряд чи можна порівнювати з необхідним ступенем точності у разі викладу економічних прогнозів. Тому Європейський суд дійшов висновку про застосування судами незвично високого стандарту доказування (unusually high standard of proof) [9].

Зазначені рішення Європейського суду з прав людини засвідчують необхідність існування належного (адекватного до відповідної форми судочинства) стандарту доказування в чинному національному законодавстві держав, зокрема і в цивільному процесі, для забезпечення права людини на справедливий та неупереджений судовий розгляд.

В основі стандарту «балансу ймовірностей» є оцінка існування того чи іншого факту, якщо ймовірність становить 51% та більше, очевидно, що факт є достовірним. Такий стандарт намагається об'єктивізувати оцінку доказів, адже цей баланс має стати очевидним не тільки для самого судді, а й для учасників справи, присяжних і навіть для будь-якого стороннього спостерігача [10, с. 324]. У практиці ЄСПЛ є достатня кількість рішень з посиланням на «баланс ймовірностей», зокрема у справі «Бендерський проти України» (Benderskiy v. Ukraine) від 15.11.2007 Європейський суд визнав більш імовірною позицію заявника про неналежне надання медичних послуг, що дало змогу прийняти рішення на його користь [11].

Із застосуванням такого стандарту мінімізується вплив суб'єктивних чинників, тоді як більш враховуються певні об'єктивні складники, що можуть впливати на внутрішнє переконання судді. Оцінюючи докази, суд повинен дійти висновку стосовно того, чи з'являється вірогідність, що на підставі наданих стороною доказів, за умови правдивості тверджень, вимога сторони заслуговує довіри.

Проте в такому контексті постає питання визначення критеріїв такого переконання та їх відсоткового відношення. І.О. Бут досить вдало виокремлює основні характеристики такого стандарту доказування, що можуть бути орієнтиром для формування таких критеріїв:

– цей стандарт не є просто припущенням, заснованим на здогадках чи на підозрах: таке припущення обов'язково має засновуватися на певних доказах, яких у сукупності не досить, щоб однозначно встановити наявність чи відсутність певного факту;

– чим серйозніше твердження, тим менш імовірно, що факт мав місце, а відповідно, тим вагомішими мають бути докази на його підтвердження, перш ніж за балансом імовірностей буде встановлено наявність такого факту;

– чим менш імовірна подія, тим більше має бути свідчень на підтвердження того, що вона справді могла мати місце [10, с. 325–326].

Нині можна спостерігати у судовій практиці абсолютно різні підходи суддів до здійснення окремих процесуальних дій у процесі доказування, що можуть дисонувати в порівнянні, а тому видається необхідність у закріпленні «стандартів доказування». Здається більш складною проблема визначення переліку рішень, які у цивільному провадженні повинні прийматись на підставі прийнятних стандартів, передусім потрібно виокремити категорії справ, за якими унеможливлюється застосування відповідних стандартів доказування, та обґрунтувати підстави неможливості такого використання.

Як приклад, для вирішення питань щодо відводу судді досить часто на практиці безпідставно застосовується завищений стандарт доказування, на що впливає суб'єктивна оцінка суддею підстав відводу.

Проте інколи на суддю впливає надмірна пересторога дотримання приписів Постанови Пленуму ВСУ від 18.12.2009 р. № 14 «Про судове рішення у цивільній справі», де зазначено, що «встановлюючи наявність або відсутність фактів, суд має враховувати, що доказування не може ґрунтуватися на припущеннях» [12], що призводить до завищення стандарту доказування, якщо залишаються рівнозначні сумніви щодо ймовірності існування чи неіснування певних обставин.

На противагу, видається обґрунтованим застосування пониженого стандарту доказування у разі встановлення фактичних підстав у розгляді заходів забезпечення позову. При цьому стороні досить надати докази, достатні допустити ймовірність недобросовісної поведінки відповідача, що є більш переконливим, ніж протилежне.

Слід відзначити абсолютно різне бачення науковців стосовно критеріїв розмежування стандартів доказування та підстав їх застосування. В окремих дослідженнях обґрунтованою є потреба застосовування різних стандартів доказування залежно від того, чи вирішується власне

справа або ж певне процесуальне питання в ході розгляду справи [13, с. 109]. Разом із тим науковцями зазначаються інші підстави розмежування, приміром, залежно від стадії та форми здійснення провадження, тобто додатково має враховуватись активність (у судовому засіданні) чи пасивність (за відсутності сторін) процесу доказування. Вважаємо, що доцільно стандарти доказування розмежовувати також залежно від їх функціонального призначення: спрямовані на визначення достатності наявних допустимих, належних і достовірних доказів та стандарти рівня переконливості в результаті оцінки доказів суддею.

Таким чином, для принципу змагальності у цивільному судочинстві є більш характерним з-поміж інших стандарт «баланс ймовірностей», за якого вірогідність існування конкретної обставини з урахуванням поданих доказів видається більш імовірною, ніж заперечення цього.

Підсумовуючи, вважаємо за доцільне виділити такі основні ознаки стандарту «баланс ймовірностей»:

– виникає на підставі встановлення «ймовірності», тобто про впевненість чи безсумнівність доведення факту тут не йдеться;

– сукупності доказів повинно бути досить для визнання факту доказаним;

– докази повинні характеризуватись якісними ознаками, такими як достовірність, належність та допустимість;

– застосовується за умови забезпечення сторонам можливості реалізації прав у сфері доказової діяльності та залежить від способів і методів їх процесуального використання.

Ю.Ю. Рябченко щодо використання стандартів доказування у сучасній вітчизняній судовій практиці вважає за необхідне, по-перше, закріпити законодавчо, на рівні ЦПК України, можливість застосування різних стандартів доказування: «поза розумним сумнівом», «баланс ймовірностей» тощо. Для досягнення цієї мети пропонується внести зміни насамперед до ч. 4 ст. 89 ЦПК України. По-друге, необхідно конкретно визначити, які стандарти доказування, в яких випадках застосовуються, принаймні, на рівні мінімального переліку [14, с. 138].

Очевидно, що на підставі викладеного можна дійти таких **висновків**:

– стандарт доказування застосовується залежно від справи та специфіки обставин, на встановлення яких спрямований процес доказування;

– закріплення нормативного критерію застосування переважного стандарту доказування в окремих категоріях справ;

– під впливом судової практики Європейського суду з прав людини у вітчизняному цивільному судочинстві спостерігається стійка тенденція до застосування судами України стандарту доказування «баланс ймовірностей», однак у зв’язку з відсутністю законодавчо встановленого обов’язку судів визначати застосований під час вирішення справи стандарт, відсутні підстави стверджувати про загальнообов’язковий характер його застосування.

Таким чином, під стандартами доказування потрібно розуміти правила, якими визначається якісний та кількісний складник доказування, достатня для формування переконання суду в результаті оцінки доказів та винесення судових рішень у цивільному судочинстві. Безумовно, стандарти мають бути закріплені в процесуальному законодавстві, оскільки застосування виключно правових позицій вищих судових інстанцій без нормативної чіткої регламентації є орієнтиром, проте призводить до різної практики та неоднозначності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Пільков К.М. Теорія і практика доказування у міжнародному комерційному арбітражі : монографія. Київ : Освіта України. 2016. 240 с.

2. Пільков К. Стандарт доказування як складник забезпечення права на справедливий суд. Матеріали доповіді на ІІ науково-практичному круглому столі *«Імплементація міжнародних стандартів у цивільне та господарське судочинство України».* 2019. URL: bit.ly/2Nfsl5b.

3. Рішення Бахмацького районного суду Чернігівської області від 30 вересня 2021 року у справі № 728/835/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/100013033.

4. Постанова Верховного Суду від 15 червня 2021 року у справі № 906/1222/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/97735094.

5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text.

6. Слюсарчук Х.Р. Стандарти доказування у кримінальному провадженні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Львів. 2017. 25 с.

7. Стандарт доказування: внутрішнє переконання чи баланс вірогідностей. *Юридична газета.* 2019. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/standart-dokazuvannya-vnutrishne-perekonannya-chi-balans-virogidnostey.html.

8. Khamidov v. Russia: European Court of Human Rights, judgment from 02.06.2008. URL: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83273.

9. Dyuldin and Kislov v. Russia: European Court of Human Rights, judgment from 31.10.2007. URL: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-82038.

10. Бут І.О. Стандарт доказування «баланс ймовірностей» у цивільному судочинстві. *Правове життя сучасної України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. у 3 т. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М.Р. Аракелян. Одеса : Гельветика, 2020. Т. 2. С. 324–327.

11. Бендерський проти України: рішення Європейського суду з прав людини від 15.11.2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/974_313.

12. Про судове рішення у цивільній справі : Постанова Пленуму ВСУ від 18.12.2009 р. № 14. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-09#Text.

13. Руда Т.В. Критерій достатності при оцінці доказів у цивільному судочинстві України і США: порівняльно-правовий аналіз. *Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. № 88. 2011. С. 106–110.

14. Рябченко Ю.Ю. Стандарт доказування в цивільному процесуальному праві: постановка проблеми. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2020. № 2. С. 136–139.